

บทที่ ๓

สภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในเขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

ในบทที่ ๓ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการจัดการป่าชุมชนของอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน และเป็นความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลักซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำจากฝ่ายปกครอง ผู้นำจากส่วนราชการ และผู้นำจากชุมชนเอง รวมแล้วจำนวน ๑๕ รูป/คน

๓.๑ สภาพทั่วไปด้านพื้นที่ป่าชุมชน

ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง หมู่ ๕ ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน จัดเป็นที่ดินตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ ๔๔๑๐๒ อธิบดีกรมที่ดินออกหนังสือสำคัญฉบับนี้ เพื่อแสดงเขตของที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภท พลเมืองใช้ร่วมกัน ซึ่งตั้งอยู่ที่ บ้านทุ่งผึ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ไว้ดังนี้ ที่ดินแปลงนี้มีเนื้อที่ประมาณ ๕๐๙ ไร่ ๒ งาน ๙๗ ตารางวา อยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงมหาดไทย (ที่เลี้ยงสัตว์บ้านทุ่งผึ่ง – สาธารณประโยชน์) ออกให้ ณ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓^๑ ทิศเหนือ ติดกับลำห้วยยางซึ่งเป็นลำห้วยขนาดเล็กผ่าน การกักเซาะของสายน้ำ ในฤดูแล้งจะไม่มีน้ำและที่สำคัญยังติดกับที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน จึงถูกบุกรุก จ้างจองพื้นที่เพื่อปลูกพืชผักสวนครัวในการดำรงชีพ ปัจจุบันพื้นที่เหล่านั้นได้ถูกออกหนังสือรับรองทำ ประโยชน์เป็นสวนป่าไปแล้ว ทิศตะวันออกของป่าชุมชน ติดกับทางสาธารณประโยชน์ ได้ถูกบุกรุก ครอบครองเป็นจำนวนหนึ่งแปลง ทิศตะวันตก ติดกับที่ดินที่มีการครอบครองมีการทำประโยชน์จาก ส่วนราชการในการขอใช้พื้นที่ ส่วนทิศใต้ ติดกับลำเหมืองสาธารณประโยชน์มีการเข้าจ้างจองเป็นที่ทำ กินตลอดแนว

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า “ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง ตั้งแต่อดีตเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็น ที่เลี้ยงสัตว์มาก่อน เดิมทีชาวบ้านในชุมชนได้ยึดอาชีพทำการเกษตรเพื่อดำรงชีพ คือ ทำไร่ ทำนา หลังจากหมดฤดูทำนา ก็จะไม่มีการทำเกษตรกรรมอย่างอื่น ดังนั้น ชาวบ้านบางส่วน จะหันไปทำปศุสัตว์

^๑ กรมที่ดิน, หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง, เลขที่ ๔๔๑๐๒, ออกเมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๓๓.

มีการเลี้ยงวัวและควาย ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง จึงเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ ปล่อยให้ฝูงสัตว์เข้าไปในป่าออกหากินเองในตอนกลางวัน โดยมีการเฝ้าดูแล ผลัดเปลี่ยนกันไป”^๒

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า “ชาวบ้านบางส่วน จะออกไปหาของป่าในพื้นที่บริเวณนั้น เช่น หาเห็ด หาหน่อไม้ ตีรังต่อและแตน และล่าสัตว์ป่า โดยใช้กับดักสัตว์ที่ทำขึ้นเอง ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยมีวิธีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย เพื่อความอยู่รอดเท่านั้น ต่อมาภายหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคม มีระบบทุนนิยมเข้ามา หน่วยงานราชการมีนโยบายสนับสนุนให้ชาวบ้านทำการเกษตรแบบพึ่งพากระบบทุน การเลี้ยงสัตว์จึงได้ลดหายไปจากวิถีของชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่หันมาทำเกษตรกรรมเป็นหลัก”^๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวเพิ่มอีกว่า “ธนาคารรัฐได้มีการสนับสนุนเงินทุนเพื่อให้ชาวบ้านมาปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวมากขึ้น ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ฝูงสัตว์ที่เคยเลี้ยง เคยมี ก็ถูกขายไปเรื่อยๆ จนหมด ทำให้ป่าชุมชนที่เคยใช้เลี้ยงสัตว์ถูกปล่อยรกร้างเป็นเวลานาน การขยายตัวของชุมชนเพิ่มมากขึ้น จึงมีการเข้าไปแผ้วถางบุกรุกใช้พื้นที่เลี้ยงสัตว์เดิม เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมมากขึ้น ชาวบ้านในชุมชนเห็นว่า การบุกรุกป่าชุมชนจะกินอาณาเขตเพิ่มมากขึ้นไปเรื่อยๆ จึงมีการตกลงในที่ประชุมของหมู่บ้าน ให้มีมติเห็นพ้องกันว่า ให้ยกพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแล จากเดิมที่ชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่บางส่วนของป่าชุมชน ด้วยการเก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ ล่าสัตว์ จึงไม่สามารถทำได้อีกต่อไป เพราะหน่วยงานภาครัฐเข้าไปกันเขต จัดทำแนวปักป้ายห้ามรุกล้ำพื้นที่ป่าชุมชนที่ชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์ ปัญหาการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่เกิดขึ้นนี้ ยังไม่คลี่คลาย ยังเป็นข้อพิพาทที่ไม่สามารถตกลงกันได้จนมาถึงปัจจุบัน”^๔

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลักได้กล่าวว่า “สภาพป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง เป็นป่าที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ตัวชีวิตที่บ่งบอกว่า อุดมสมบูรณ์คือ มีไม้ยืนต้นขนาดสองคนโอบรอบลำต้นอยู่มากมาย และสัตว์ป่า เช่น เก้ง อีเห็น ตะกวด กระรอก กระแต ที่ชาวบ้านพบเห็นเป็นประจำ ในอดีตพื้นที่ป่าชุมชน หรือที่เลี้ยงสัตว์บ้านทุ่งผึ้งนี้ ได้มีการขุดสระกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านเคยเห็นเสือแม่ลูกอ่อนอาศัยอยู่ และมีเสือเข้ามาล่าวัวของชาวบ้านในหมู่บ้าน จึงเรียกกันว่า สระห้วยเสือหลายนอกจากนั้น พื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ ยังได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ กรมพัฒนาที่ดิน

^๒ สัมภาษณ์ นายสม ศรีวิชัย, ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^๓ สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ สมพรหม, ประธานเหมืองฝาย บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ในโครงการตามแนวพระราชดำริ ให้มีการขุดสระขนาดใหญ่ ความกว้างของสระเกินหนึ่งร้อยเมตร เป็นสระน้ำที่อยู่ใจกลางป่าชุมชนของบ้านทุ่งผึ่ง มีน้ำในสระอยู่ตลอดทั้งปี เป็นโครงการ สระไร่นาสวนผสม เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแอ่งน้ำและทำประมง จึงเรียกได้ว่าความมีจิตสำนึกของชาวบ้านในชุมชนที่ช่วยกันอนุรักษ์ป่าและยึดถือปฏิบัติตามกฎกติกาของหมู่บ้านตลอดที่ผ่านมา ทำให้ป่าผืนนี้ยังคงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชาวบ้านในชุมชนบ้านทุ่งผึ่งทั้งทางตรงและทางอ้อม”^๕

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลักได้กล่าวเสริมว่า “ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง มีสภาพพื้นที่ป่าค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ จัดเป็นป่าเบญจพรรณ หรือ ป่าผสมผลัดใบ เป็นป่าที่มีพรรณไม้เด่น ๕ ชนิด ตามความหมายของคำว่า เบญจจะ คือ ห้า ได้แก่ ไม้สัก มะค่า แดง ประดู่ และชิงชัน พบป่าชนิดนี้ในบริเวณที่มีฤดูกาลแบ่งแยกชัดเจน มีช่วงแห้งแล้งยาวนานเกินกว่า ๓ เดือน ต้นไม้เกือบทั้งหมดในป่าเบญจพรรณจะผลัดใบในฤดูแล้ง โดยเฉพาะตั้งแต่ปลายเดือนมกราคมถึงเมษายน ป่าเบญจพรรณในประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ ป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักเป็นไม้เด่น ขึ้นคละกับไม้ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิด อาทิ ประดู่ ชิงชัน มะค่าโมง แดง ไม้ไร่ ไม้ยางดอย และไม้หูก ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง คือ ป่าเบญจพรรณที่ไม่มีไม้สัก มีพรรณไม้เด่นชนิดอื่นขึ้นแทน เช่น สมอพิเภก เปล้าหลวง และส้าน เป็นต้น”^๖

๓.๒ สภาพทั่วไปด้านกฎหมาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า “พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันเองว่า ป่าชุมชน จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ป่าหน้าหมู่บ้าน ป่าเหมือง ป่าฝาย ป่าเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น จากหลักฐานเดิมของกรมที่ดิน จัดให้พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง เป็นที่ดินตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ระบุว่า เพื่อแสดงเขตของที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภท พลเมืองใช้ร่วมกัน ตั้งอยู่บ้านทุ่งผึ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน มีเนื้อที่ประมาณ ๕๐๙ ไร่ ๒ งาน ๘๗ ตารางวา อยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงมหาดไทย เป็นที่ใช้เลี้ยงสัตว์บ้านทุ่งผึ่ง-สาธารณะประโยชน์ มีแนวเขตตามรูปแผนที่แสดงเขตด้านหลังหนังสือสำคัญ ออกให้ ณ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๓๓ โดยรองอธิบดีกรมที่ดิน ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมที่ดิน”^๗ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวถึง “พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่งนั้น เป็นที่สาธารณประโยชน์ หมายถึง ที่ดินที่ทางราชการ

^๕ สัมภาษณ์ นายภูเบศ พุฒิตนพร, นายอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ นายมานพ อินท่า, พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ นน. ๑๔ ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ได้จัดให้หรือสงวนไว้เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันตามสภาพแห่งพื้นที่นั้น หรือที่ดินที่ประชาชนได้ใช้หรือเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันมาก่อนไม่ว่าปัจจุบันจะยังใช้อยู่หรือเลิกใช้แล้วก็ตาม เช่น ที่ทำเล เลี้ยงสัตว์ ป่าช้าฝัງและเผาศพ ทางหลวง ห้วย หนอง ที่ชายตลิ่ง ทะเลสาบ เป็นต้น ตามกฎหมายถือว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับ พลเมืองใช้ร่วมกัน ผู้ใดจะเข้ายึดถือครอบครอง เพื่อประโยชน์แต่เฉพาะตนนั้นไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามที่ระเบียบและกฎหมายกำหนดไว้ หากฝ่าฝืนจะมีความผิดและได้รับโทษตามกฎหมายที่ดิน โดยเฉพาะพนักงานเจ้าหน้าที่จะอนุญาตให้บุคคลได้ใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะเพื่อประโยชน์แห่งตนได้ก็เฉพาะกรณีที่มีระเบียบและกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะเท่านั้น เช่น การอนุญาตขุดดินลูกรัง หรือการอนุญาตดูทราย เป็นต้น”^๔

๓.๒.๑ ที่ดินสาธารณประโยชน์ในด้านกฎหมาย

จากเอกสารประกอบการสัมมนาผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้กล่าวถึง “ที่ดินสาธารณประโยชน์ เป็นที่ดินทางราชการ อำนาจหน้าที่และการใช้ประโยชน์ของที่ดินป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง กล่าวไว้ในระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยเรื่องการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ. ๒๕๕๓ ดังนี้

๑) ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ที่อยู่ในบังคับของระเบียบนี้ หมายถึง ที่ดินสำหรับประชาชน ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยสภาพธรรมชาติ โดยการใช้ร่วมกันของประชาชน โดยทางนิติกรรม หรือโดยผลของกฎหมาย เช่น ที่ชายตลิ่งที่ป่าช้า ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะ ที่เลี้ยงสัตว์ และที่สาธารณะประจำตำบลหรือหมู่บ้าน

๒) อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดิน ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ในกรณีข้อพิพาทหรือคดีเกี่ยวกับที่ดิน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการระงับข้อพิพาทหรือร้องทุกข์กล่าวโทษภายในสามสิบวัน นับแต่รู้เหตุแห่งข้อพิพาทหรือคดีนั้น เว้นแต่คดีจะขาดอายุความให้ร้องทุกข์กล่าวโทษโดยทันที

๓) นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีอำนาจใช้หรือยินยอมให้บุคคลอื่นใช้ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัดและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

๔) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะให้เช่าที่สาธารณประโยชน์ โดยนารายได้เข้าท้องถิ่นสามารถทำได้ แต่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนของระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่า

^๔ สัมภาษณ์ นายมานพ อินททำ, พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ นน. ๑๔ ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ด้วยการอนุญาตให้ประชาชนใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ซึ่งต้องมีการจัดทำประชาคม และจัดทำโครงการ ประชุมชี้แจงราษฎรในพื้นที่ และดำเนินการตามนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการ ฉะนั้น กรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำที่ดินของรัฐไปอนุญาตให้เอกชนผู้หนึ่งผู้ใดใช้ประโยชน์จึงเป็นการไม่ถูกต้องหากเกิดความเสียหายต่อผู้ขอใช้หรือต่อที่ดินของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัว และจะต้องรับผิดชอบทางวินัย และทางละเมิด หรืออาจจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาด้วย”^๙

จะเห็นได้ว่ากฎหมายครอบคลุมถึงการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง ที่ถือว่าเป็นที่ดินที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นที่เลี้ยงสัตว์ สาธารณประโยชน์ ชาวบ้านที่จะเข้าไปบุกรุกเพื่อใช้เป็นที่ดินทำกินของตนเอง มีความผิดตามกฎหมาย ยังมีข้อกฎหมายที่ว่าด้วยการเปลี่ยนสภาพที่ดิน ในการขอใช้ประโยชน์ ระบุว่า ทบวงการเมืองตามประมวลกฎหมายที่ดินอาจขอเปลี่ยนสภาพการใช้ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จากการใช้เพื่อประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่งได้ ทั้งนี้ ให้ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการเปลี่ยนสภาพที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนวิธีการปฏิบัติ ในการยื่นคำขอการสอบสวน การพิจารณาอนุญาตไว้ ทบวงการเมือง จะทำให้การอนุญาตดำเนินการไปเป็นแนวทางเดียวกัน ให้เกิดผลกระทบถึงพลเมืองที่อยู่ใกล้เคียงน้อยที่สุด “อย่างไรก็ตาม พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนสภาพที่ดิน หรือยกระดับเป็นป่าชุมชนที่จดทะเบียนรับรองข้อกฎหมายต่างๆ พระราชบัญญัติป่าชุมชนต่างๆ จากกรมป่าไม้ ทั้งนี้ในอนาคตถ้าคณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านในชุมชนร่วมมือกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือระดับจังหวัด เพื่อยกระดับพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง ให้สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม และโอกาสในการได้รับการสนับสนุนงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ ย่อมทำให้เกิดขึ้นได้”^{๑๐} ดังมีตัวอย่างในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนทั่วภูมิภาคปรากฏให้เห็นมากขึ้น

๓.๒.๒ การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนในด้านกฎหมาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลดังนี้ “ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นข้อมูลจากรายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เรื่อง การจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้และการเพิ่มพื้นที่

^๙ ศูนย์สารสนเทศ, สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ “ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.”, ๒๕๕๙. (อัครา)

^{๑๐} ศูนย์สารสนเทศ, สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ “ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.”, ๒๕๕๙. (อัครา)

ป่าของประเทศ และร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน”^{๑๑} โดย สำนักกรรมธิการ ๓ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๙ สาระสำคัญใน (ร่าง) พ.ร.บ. ป่าชุมชนนอกเขตอนุรักษ์ มีทั้งหมด ๙ หมวด ๖๖ มาตรา

ผู้วิจัยได้คัดเลือกหยิบยกเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่เป็นประเด็นเกี่ยวข้องข้องในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้ คือ

หมวด ๒ คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน มาตรา ๑๐ คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายในการจัดตั้งการจัดการป่าชุมชน และเครือข่ายป่าชุมชน หรือพิจารณาให้ความเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับป่าชุมชนตามที่คณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีมอบหมาย

๒) เสนอแนะในการออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัตินี้

๓) กำหนดระเบียบเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

๔) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การแต่งตั้งกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดตามมาตรา ๑๘

๕) จัดทำบัญชีรายชื่อบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงาน และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ เพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ในคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด

๖) จัดทำรายงานเกี่ยวกับสภาพโดยรวมของป่าชุมชนทั่วประเทศ พร้อมทั้งเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีปีละหนึ่งครั้ง เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริม การอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพธรรมชาติในป่าชุมชน หรือการสนับสนุนการจัดการป่าชุมชน

๗) พิจารณาอุทธรณ์มติเกี่ยวกับการขอจัดตั้ง หรือเพิกถอนป่าชุมชน

๘) พิจารณาอุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ที่สั่งการตามมาตรา ๔๖ และพิจารณาการนำเสนอของอธิบดีตามมาตรา ๔๘

๙) เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดงบประมาณ มาตรการ หรือกลไกทางการเงิน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานจัดการป่าชุมชนของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน

๑๐) ปฏิบัติการอื่นใดที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ พัฒนใหญ่ยิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดน่าน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

หมวด ๖ การควบคุมดูแลป่าชุมชน มาตรา ๔๑ ภายในพื้นที่ป่าชุมชน

๑) ห้ามทำไม้ในบริเวณเพื่อการอนุรักษ์

๒) ห้ามใช้เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกิน

๓) ห้ามบุคคลใดก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า ขุดหาแร่ ล่าสัตว์ ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือกระทำการด้วยประการใดๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าชุมชน^{๑๒}

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การบัญญัติกฎหมายเฉพาะเพื่อรองรับการจัดการป่าชุมชน คือ ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ส่งผลให้ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของประเทศ มีความสมบูรณ์ และยั่งยืน และประชาชนได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างเหมาะสม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการแก้ปัญหา เกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชนในปัจจุบัน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่มีการจัดตั้งไปแล้วจำนวน ๙,๗๒๑ หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ ๔.๔ ล้านไร่ และยังเป็นการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งป่าชุมชนทั่วประเทศตามแผนงานที่รัฐกำหนดไว้ จำนวน ๒๑,๘๕๐ หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๑๐ ล้านไร่ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมพื้นที่อื่นของรัฐนอกเขตป่าไม้ ที่ประสงค์จะจัดทำเป็นป่าชุมชนด้วย”^{๑๓} จากการศึกษาข้อมูลของร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พบว่า “ยังไม่มีมีการปฏิรูปพระราชบัญญัติขึ้นมาบังคับใช้ มีความพยายามที่จะแก้ไข ปรับเปลี่ยนและเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้มาตลอด การจัดตั้งป่าชุมชนจึงยังไม่มีกฎหมายเฉพาะรองรับ ในปัจจุบันอาศัยกฎหมายเดิมที่มีอยู่ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ และพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ทั้งนี้ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้เคยนำเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ แต่ก็ยังไม่สำเร็จ”^{๑๔} วิธีการในการเสนอความเห็นต่อ คณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายในการจัดตั้งและจัดการป่าชุมชนคือ (๑) การเสนอแนะในการออกกฎกระทรวง (๒) ให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการพิจารณาเสนอความเห็นและเสนอแนะด้วย ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนกำหนด

^{๑๒} ศูนย์สารสนเทศ, สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ “ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.”, ๒๕๕๙. (อัดสำเนา)

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ พัฒนใหญ่ยิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดน่าน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางพิมลพรรณ สกิดรัมย์, ผู้จัดการมูลนิธิอีกเมื่อนาน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

๓.๓ สภาพทั่วไปด้านประชาชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชุมชนและคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนในเขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โดยให้ข้อมูลถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง สภาพการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง ไว้ดังนี้

๓.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง

ประวัติของชาวบ้านในชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง “ดั้งเดิมเป็นกลุ่มคนที่เรียกตัวเองว่าพวก“กาว” อยู่ร่วมสมัยกับอาณาจักรสุโขทัยมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช ในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ พระยาขาก่านพร้อมไพร่พลจำนวนหนึ่ง ได้เข้ามาบูรณะวัดพระธาตุแช่แห้ง เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจได้เดินทางลัดเลาะตามแม่น้ำน่านขึ้นไปทางทิศเหนือ และได้นำพระพุทธรูปทำจากทองสัมฤทธิ์ มาจากอาณาจักรสุโขทัย พระยาขาก่านเดินทางมาถึงหมู่บ้านทุ่งผึ้ง จึงได้มาสร้างวัด เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปไว้โดยมีชื่อว่า “วัดกำก้อ” ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้านทุ่งผึ้ง ปัจจุบันวัดนี้ถูกทิ้งร้างมานาน มีการเล่าขานกันมาว่า วันหนึ่งเกิดดวงไฟประหลาดปรากฏลอยขึ้นเหนือบริเวณพื้นที่วัดร้างแห่งนี้ ชาวบ้านเห็นดวงไฟลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า ตามความเชื่อของชุมชน จึงพากันไปจุดพื้นที่บริเวณนั้น พบภาชนะเป็นไหสองใบ ภายในบรรจุไปด้วยหอยเบี้ยร้อยเป็นวงทั้งสองไห และยังพบพระพุทธรูปอีกหลายองค์ที่ทำมาจากทองสัมฤทธิ์ เป็นพระพุทธรูปโบราณ สมัยสุโขทัย ทางกรมศิลปากรนำไปเก็บรักษาไว้บางส่วน ยังเหลือพระพุทธรูปอีกสององค์ องค์หนึ่งปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัดทุ่งผึ้ง อีกองค์หนึ่งที่วัดราษฎร์บำรุง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน”^{๑๕} ปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่า “สมัยก่อนบ้านของท้าวพระยาคำแดง มีศักดิ์เป็นหลานของพระยาขาก่าน เป็นบ้านไม้ขนาดใหญ่ มีเสาคานที่ทำจากไม้ประดู่และไม้ตะเคียน มากกว่าสามสิบต้น เสาแต่ละต้น มีขนาดใหญ่กว่าหนึ่งคนโอบ ชาวบ้านเรียกว่า “บ้านหลวง” ปัจจุบันบ้านหลังนี้ถูกรื้อและสร้างเป็นบ้านหลังใหม่ของยายสา ศรเตโช มีการตั้งศาลขนาดใหญ่ไว้เป็นอนุสรณ์ ตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่กราบไหว้สักการะ บูชาของชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง มีชื่อว่า ศาลท้าวพระยาคำแดง ความเป็นอยู่ของชุมชนเป็นวิถีของชุมชนชนบท ใช้ภาษาพื้นเมืองในการสื่อสาร มีความเชื่อในเรื่องผีและบรรพบุรุษนับถือศาสนาพุทธ ชนบธรรมนิยมประเพณีได้รับการสืบทอดกันมานาน”^{๑๖}

๓.๓.๒ สภาพการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง

“ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง ยังไม่มีการขึ้นทะเบียนป่าชุมชนจากกรมป่าไม้ แต่เดิมชุมชนอยู่ร่วมกับป่าในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และมีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่ามาโดยตลอด ที่ผ่านมา

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมโชติ, เจ้าคณะอำเภอทุ่งช้าง-เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

มีพิธีกรรมการบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ ในรูปแบบการจัดการแบบบูรณาการบนฐานของความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆในพื้นที่”^{๑๗} “หน่วยงานภาครัฐยังไม่มีกรอบรับความหมายของ คำว่า ป่าชุมชน เพราะป่าชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติ และป่าสงวนแห่งชาติ”^{๑๘} และผู้ให้ข้อมูลหลักสำคัญกล่าวเสริมว่า “พื้นที่ป่าชุมชนยังไม่เป็นสัดส่วนที่ชัดเจน บางพื้นที่ยังไม่เป็น ป่าผืนเดียวกัน การจัดการป่าชุมชนจึงเป็นไปในลักษณะเชิงอนุรักษ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน แบบคนอาศัยป่า และป่าอาศัยคน”^{๑๙} “มีกฎระเบียบของชุมชนที่มาจากมติของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยการห้ามล่า สัตว์และตัดต้นไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน แต่ยังคงมีการอนุโลมให้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ในการดำรงชีพ ตามความเหมาะสม ชาวบ้านยังคงหาแหล่งอาหารจากป่า มีพื้นที่ทำกินในพื้นที่ป่า”^{๒๐} “ชุมชนมีการ จัดการดูแลรักษาพื้นที่ป่าชุมชนกันเอง ผ่านมติดคณะกรรมการของหมู่บ้าน เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ถ้าหาก ชุมชนจะใช้ประโยชน์ของป่าในรูปแบบอื่น ควรให้มีการทำประชาพิจารณ์ และดูแลรักษาป่าร่วมกับ ภาครัฐ”^{๒๑}

๓.๔ สภาพทั่วไปด้านหน่วยงานภาครัฐ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปด้านหน่วยงานภาครัฐที่เป็น ประเด็นหลัก คือ การดูแลที่ดินสาธารณะสมบัติภายใต้ระเบียบของกระทรวงมหาดไทย การคุ้มครองที่ สาธารณประโยชน์ การขอใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การจัดตั้งป่าชุมชน จากการสัมภาษณ์พบว่า

๓.๔.๑ การดูแลที่ดินสาธารณะสมบัติภายใต้ระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

“พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง เป็นพื้นที่ป่าขนาดใหญ่มากกว่า ๕๐๐ ไร่ อยู่ภายใต้การดูแล รักษาของกระทรวงมหาดไทย เป็นที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินประเภท พลเมืองใช้ร่วมกัน กรม ที่ดินออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ระเบียบของกระทรวงมหาดไทย ให้อำนาจหน้าที่ของ นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมาย ว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ในกรณีมี ข้อพิพาทหรือคดีเกี่ยวกับที่ดิน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้ดำเนินการระงับข้อพิพาท หรือร้อง

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายสำรวย ผัดผล, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจิง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ สมพรหม, ประธานเหมืองฝาย บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางพิมลพรรณ สกิดรัมย์, ผู้จัดการมูลนิธิอีกเมืองน่าน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายประวิตร ก้อนบาง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ทุกซ์กล่าวโทษภายในสามสิบวันนับแต่รู้เหตุในข้อพิพาทหรือคดีนั้น เว้นแต่คดีจะขาดอายุความให้ร้องทุกซ์กล่าวโทษในทันที”^{๒๒} ตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย อาศัยอำนาจตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทยว่า “พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง เป็นที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ประเภทพลเมืองใช้ร่วมกันนั้น โดยหน้าที่ ผู้ดูแลรักษาพื้นที่ป่าชุมชน ประกอบด้วย นายอำเภอทุ่งช้าง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง นายกเทศมนตรีตำบลทุ่งช้าง มีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกำนันตำบลทุ่งช้าง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ้ง เป็นผู้กำกับดูแลเรื่องการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้งโดยตรง ร่วมกับคณะกรรมการของหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน”^{๒๓}

๓.๔.๒ การคุ้มครองที่สาธารณประโยชน์

“การขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกหรือเข้าดำเนินการในที่สาธารณะโดยมีแนวทางการดำเนินการ เพื่อให้ปฏิบัติงานได้เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์มี จัดทำนโยบายและแผนการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการขออนุมัติงบประมาณในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ เช่น การขุดลอกคูคลองหรือหนองน้ำในบริเวณที่สาธารณประโยชน์ ติดตามการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ ในพื้นที่ตรวจติดตามแนวเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่มีการทับซ้อนกับที่ดินอื่นๆ ตรวจติดตามและป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์หรือการใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน ติดตามการใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์ในเขตพื้นที่ติดตามการใกล้เคียงข้อพิพาทในการใช้ที่สาธารณประโยชน์”^{๒๔}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ประโยชน์ของการจัดทำทะเบียนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและทะเบียนที่สาธารณประโยชน์การจัดทำทะเบียนทั้งสองชนิดนั้น เพื่อบันทึกรายการเกี่ยวกับที่ดินสาธารณประโยชน์ให้ทราบว่า ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีที่ดินสาธารณประโยชน์จำนวนเท่าใด อยู่ที่ไหน มีเนื้อที่มากน้อยเท่าใด ใช้เพื่อประโยชน์อย่างไร ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แต่ละฉบับที่จัดทำขึ้น มีข้อความบ่งถึงสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้ ทราบตำแหน่งที่ตั้งของที่ดิน ว่าตั้งอยู่ที่ตำบล อำเภอ จังหวัดใดทราบอาณาเขต

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายภูเบศ พุฒิรัตนพร, นายอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๔} ศูนย์สารสนเทศ, สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ “ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.”, ๒๕๕๙. (อัดสำเนา)

และเนื้อที่ ว่าที่ดินที่หวงห้ามทั้งสี่ทิศ จะติดที่ดินของบุคคลใด หรือจดสถานที่ใดบ้าง มีเนื้อที่เท่าไร ผู้หวงห้ามอาจเป็นนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือจะเป็นกระทรวง ทบวง กรม ก็ได้ ซึ่งผู้ที่ทำการหวงห้ามมีความสำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือพิสูจน์ได้ว่า ที่ดินสงวนหวงห้ามนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ความประสงค์ในการหวงห้าม คือ จะหวงห้ามไว้ใช้เพื่อประโยชน์อะไร เช่น ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสาระสำคัญทำให้ทราบว่าจะเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใดวัน เดือน ปี ที่กำหนดหวงห้าม ชอบด้วยกฎหมายในขณะที่มีการหวงห้ามหรือไม่ นามของผู้ที่ลงทะเบียนหมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้คัดลอกทะเบียน ทั้งนี้การบันทึกข้อมูลอาจเป็นไปตามแนวทางการขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์”^{๒๕} สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การดำเนินการ เมื่อพบการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน หากไม่สามารถยอมความกันจะต้องส่งเรื่องไปยังนายอำเภอเพื่อไต่ถามและนายอำเภออาจมอบอำนาจให้ผู้ใดคนหนึ่งดำเนินการแทน เช่น ปลัดอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดิน หากไม่ยอมออกจากพื้นที่ให้ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีตาม ตามประมวลกฎหมายที่ดินให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ”^{๒๖}

๓.๔.๓ การขอใช้ที่สาธารณประโยชน์

“การขอใช้ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ต้องเป็นการขอเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เพื่อประโยชน์ในราชการเท่านั้น โดยมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้ กรณีที่ดินสาธารณประโยชน์ ผู้ขอใช้ต้องเป็นส่วนราชการที่เป็นทบวงการเมือง ตามประมวลกฎหมายที่ดิน หมายถึง ส่วนราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลของราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค หรือราชการส่วนท้องถิ่น ต้องระบุกิจกรรมที่ขอใช้ เพื่อประโยชน์ในราชการเท่านั้น เช่น การก่อสร้างอาคารหอประชุม อาคารสำนักงาน โรงพยาบาล หรือสถานเอนกมัย ฯลฯ”^{๒๗} “ผู้ขอใช้แจ้งความประสงค์ต่อกระทรวงมหาดไทย กรมที่ดิน หรือจังหวัดท้องที่ จังหวัดจะดำเนินการสอบสวนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการอนุญาตให้ทบวงการเมืองใช้ที่ดินของรัฐ เพื่อประโยชน์ในราชการ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๑”^{๒๘} กรณีที่ดินรกร้างว่างเปล่า

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายมานพ อินททำ, พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ นน. ๑๔ ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายภูเบศ พุฒิรัตนพร, นายอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางภควดี เสี่ยงหวาน, กำนัน ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ผู้ขอใช้ต้องเป็นส่วนราชการที่เป็นทบวงการเมือง ตามประมวลกฎหมายที่ดิน หมายถึง ส่วนราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลของราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค หรือราชการส่วนท้องถิ่นต้องระบุกิจกรรมที่ขอใช้ เพื่อประโยชน์ในราชการเท่านั้น เช่น การก่อสร้าง อาคารหอประชุม อาคารสำนักงาน โรงพยาบาล หรือสถานอนามัย ผู้ขอใช้แจ้งความประสงค์ต่อกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย หรือจังหวัดท้องที่ จังหวัดดำเนินการสอบสวน และนำที่ดินดังกล่าวมาขึ้นทะเบียน (หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง) ก่อนดำเนินการตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการอนุญาตในทบวงการเมืองใช้ที่ดินของรัฐเพื่อประโยชน์ในราชการตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๑ ในกรณีที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางบกทางน้ำ หนองน้ำ ที่เลี้ยงปศุสัตว์ ป่าช้าหมู่บ้าน ที่สาธารณะประจำตำบล และหมู่บ้าน ฯลฯ ที่ไม่มีการก่อสร้างถาวรวัตถุ การขอใช้ของทบวงการเมือง อำนาจการพิจารณาอนุญาต เป็นอำนาจของนายอำเภอท้องที่ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

๓.๔.๔ การจัดตั้งป่าชุมชน

ปัจจุบันชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชนได้เสนอขั้นตอนในการขอขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน และได้แบ่งพื้นที่ของป่าชุมชนออกเป็นสองส่วน คือ ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ และป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ ตามมติของคณะกรรมการชุมชนให้สิทธิการใช้ประโยชน์คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เดินป่า การนันทนาการ เก็บหาของป่า การทำไม้เพื่อใช้ประโยชน์ การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ให้เป็นไปตามระเบียบของชุมชนจากการผ่านคณะกรรมการชุมชนโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “วัตถุประสงค์การจัดตั้งป่าชุมชน ก็เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพและสภาวะแวดล้อม รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน”^{๒๙} ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “เพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์ การพัฒนา การควบคุมดูแล ปันฟูและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน การฟื้นฟูพื้นที่ป่าในเขตป่าชุมชน โดยการปลูกป่าขึ้นมาทดแทน การเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชน”^{๓๐} “หลักเกณฑ์และวิธีการในการขอจัดตั้งป่าชุมชน ชุมชนในท้องที่ใดที่มีพื้นที่ป่าหรือพื้นที่อื่นของรัฐซึ่งอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ อยู่ใกล้และอยู่ในสภาพที่จะดูแลรักษาป่าได้ พื้นที่อื่นของรัฐจะต้องมีหนังสือยินยอมจากหน่วยงานของรัฐ ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้น บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป มีภูมิลำเนาในท้องที่ไม่น้อยกว่า ๕ ปี จำนวนตั้งแต่ ๕๐ คนขึ้นไป รายชื่อและประวัติโดยสังเขปของผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชนและผู้ขอเป็นสมาชิกป่าชุมชน รายชื่อคณะกรรมการ

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางภควดี เสียงหวาน, กำนัน ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

จัดการป่าชุมชน ความเป็นมาของชุมชนโดยสังเขป สภาพพื้นที่พร้อมแผนที่แสดงอาณาเขตติดต่อแผนจัดการป่าชุมชน โดยแสดงให้เห็นการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนาหรือการควบคุมดูแลสภาวะแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน หน้าที่ของสมาชิกป่าชุมชนปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ข้อบังคับของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน และแผนจัดการป่าชุมชน ร่วมมือกับทางราชการในการดูแลรักษาป่าชุมชน สัตว์ป่า และทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน สมาชิกป่าชุมชนที่ได้รับการเสนอชื่อโดยคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน ร่วมเป็นเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน”^{๓๑} “เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน เป็นผู้ซึ่งคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดพิจารณาแต่งตั้งข้าราชการสังกัดกรมป่าไม้ สมาชิกป่าชุมชน ซึ่งได้รับการเสนอชื่อโดยคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน บุคคลซึ่งได้รับการเสนอชื่อโดยองค์กรเอกชนในท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน ตรวจสอบพื้นที่และตรวจตราดูแลการดำเนินการและกิจการต่าง ๆ ในป่าชุมชน แนะนำ ให้ความรู้ ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน สำหรับกรณีที่ไม่อาจเรียกประชุมคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนได้ทัน ให้มีอำนาจสั่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดออกจากป่าชุมชนหรือให้กระทำการ หรืองดเว้นการกระทำใดๆ ในพื้นที่ป่าชุมชน และรายงานคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดทราบดำเนินการตามที่เห็นสมควร เพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่ป่าชุมชน”^{๓๒}

ตารางที่ ๓.๑ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน (ทำได้ ✓ ไม่ได้ ✕)

สิทธิใช้ประโยชน์ของชุมชน	พื้นที่โซนอนุรักษ์	พื้นที่ใช้ประโยชน์ทั่วไป	เงื่อนไขที่ใช้
๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (เดินป่า)	✓	✓	ตามระเบียบคณะกรรมการ ชุมชน
๒. การนันทนาการ	✕	✓	ตามหลักเกณฑ์และระเบียบของชุมชน
๓. เก็บหาของป่า	✓	✓	ตามระเบียบคณะกรรมการ

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายมานพ อินท่า, พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ นน. ๑๔ ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ พัฒนใหญ่ยิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดน่าน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

สิทธิใช้ประโยชน์ของ ชุมชน	พื้นที่โซน อนุรักษ์	พื้นที่ใช้ ประโยชน์ทั่วไป	เงื่อนไขที่ใช้
๔. ทำไม้เพื่อการดำรงชีพ การใช้สอย และกิจกรรม สาธารณะประโยชน์ ภายในชุมชน	×	✓	ต้องผ่านความเห็นชอบจาก คณะกรรมการชุมชน
๕. การใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรอื่น (เช่น น้ำ)	✓	✓	ตามระเบียบคณะกรรมการชุมชน

๓.๕ สภาพทั่วไปด้านความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับภาครัฐ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชนในเขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับภาครัฐ และได้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความคิดเห็นในด้านความสัมพันธ์ของชุมชนกับภาครัฐ ดังนี้ “ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ หลังจากการย้ายที่ทำการอำเภอและจากบ้านเพื่อยลุง มาตั้งเป็นที่ว่าการอำเภอทุ่งช้างใหม่ ณ ปัจจุบัน ซึ่งเป็นเขตของหมู่บ้านทุ่งช้างในปัจจุบัน จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อตามที่ทำการอำเภอว่า อำเภอทุ่งช้าง ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่คือดูแลทุกข์สุขและความสงบเรียบร้อยของคนในชุมชน”^{๓๓} ประกอบกับในระยะหลังหน่วยงาน สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดน่าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการปลูกป่า และได้มาขอใช้พื้นที่ของป่าชุมชนในบ้านทุ่งผึ้ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ๗๒ พรรษา พร้อมกับได้ปลูกป่าทำการสืบชะตาป่า ทำพิธีกรรมการบวชป่าในพื้นที่ป่าชุมชน แต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน เพราะชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดกิจกรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า “ส่วนงานทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง มีความพยายามที่จะทำให้ชาวบ้านยกพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน มอบให้ภาครัฐ เพื่อดำเนินการคืนเป็นป่าอุทยาน ต่อมาหลังจากที่ดำเนินการเพื่อให้ชาวบ้านมอบพื้นที่เสร็จ ทางสถานีตำรวจ อำเภอทุ่งช้าง ก็ได้เข้ามาขอพื้นที่ป่าชุมชนบางส่วน เพื่อจะก่อสร้างอาคาร ทางชุมชนมีการ

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางภควดี เสียงหวาน, กำนัน ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ประชุมกันและมอบพื้นที่ส่วนนั้นให้ทางสถานีตำรวจได้ใช้ประโยชน์ นอกจากนั้น โรงพยาบาลทุ่งช้าง ต้องการขยายพื้นที่ทำอาคารที่พักให้กับเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล ทางชุมชนก็มีมติดียกพื้นที่บางส่วน ของพื้นที่ป่าชุมชนให้ทางโรงพยาบาลทุ่งช้างได้ใช้ประโยชน์”^{๓๔} “ถึงแม้จะสูญเสียพื้นที่ป่าชุมชน บางส่วนไป เพื่อมอบให้หน่วยงานราชการ ทางชุมชนก็มีความยินดีและยอมสละพื้นที่ เพื่อให้เกิด ประโยชน์ทางสาธารณะ แต่สิ่งที่เกิดปัญหาระหว่างประชาชนกับภาครัฐในช่วงหนึ่งคือในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้มีหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ ๑๓ จังหวัดแพร่ เข้ามาประกาศเขตพื้นที่ป่าชุมชน ที่เป็นพื้นที่ สาธารณประโยชน์ใช้เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์กลายเป็นพื้นที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ พร้อมปักป้ายประกาศยก แนวเขตจำนวนเนื้อที่ ๗๒ ไร่ให้กับรัฐ”^{๓๕} จึงทำให้ความสัมพันธ์ของทางเจ้าหน้าที่ภาครัฐและชาวบ้าน เกิดความคิดเห็นไม่ตรงกัน เจ้าหน้าที่ได้อ้างว่า “ชาวบ้านยกมอบพื้นที่นี้ให้กับราชการ โดยผ่านพิธี กรรมการบวชป่า และกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติฯ มีการตกลงกับผู้ใหญ่บ้านที่ดำรงตำแหน่งใน เวลานั้น ชาวบ้านไม่ได้รับข้อมูลหรือมีมติตกลงในที่ประชุมใดๆเกิดขึ้นทางผู้ใหญ่บ้านได้มอบให้กับ ทางการไปแล้วจึงเกิดความไม่พอใจ ไม่มีการบอกกล่าวหรือปรึกษาหารือกับทางชุมชนล่วงหน้าร่วมกัน อีกครั้งก็มีเมื่อพื้นที่บางส่วน เนื้อที่ประมาณ ๗๒ ไร่ นั้น เป็นพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ไปแล้วซึ่งพื้นที่ดังกล่าว นั้นส่วนมากจะเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน”^{๓๖}

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวอีกว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านเริ่มมีความ ขัดแย้งเกิดขึ้น เป็นช่วงระยะเวลาหนึ่ง หลังจากนั้น ชาวบ้านก็ต้องยอมรับว่า พื้นที่ป่าชุมชนบางส่วน เป็นป่าอนุรักษ์ที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม่ได้เหมือนเดิมแล้ว”^{๓๗} “ปัจจุบันสภาพทั่วไปด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับภาครัฐก็ยังคงไม่เกิดความสนใจในการพูดคุยพบปะกัน ชาวบ้าน ยังคงไม่ต้องการให้ทางราชการเข้ามามีบทบาทหรือทำกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ป่าชุมชน หน่วยงาน ภาครัฐ มีโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนหลายโครงการ เช่น โครงการทำฝายชะลอน้ำ โครงการปลูก ป่า โครงการสืบชะตาป่า เป็นต้น แต่ชาวบ้านก็ปฏิเสธไม่รับโครงการใดๆ เพราะชาวบ้านคิดว่า ถ้ารับ เอาโครงการเหล่านั้นมาทำก็เกิดเหตุการณ์ เหมือนอดีตที่ผ่านมา และที่สำคัญคือชาวบ้านเกรงว่า

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายสม ศรีวิชัย, ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัด น่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายเพิ่ม สมทา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายมานพ อินท่า, พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ นน. ๑๔ ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ สมพรหม, ประธานเหมืองฝาย บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

จะเข้าไปหาอาหาร เก็บเห็ด หาหน่อไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนไม่ได้อีก เพราะพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่งเป็นที่พึ่งพาของชุมชนในการดำรงชีพตลอดสืบเนื่องกันมานาน”^{๓๘}

สภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน “มีการดำเนินการแบบวิถีดั้งเดิม ด้วยจิตสำนึกแบบพึ่งพาอาศัยกัน ระหว่างคนกับป่า ป่ากับคน ป่าให้ประโยชน์กับชุมชน เป็นแหล่งอาหาร มีอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนดูแลรักษา อนุรักษ์ไว้ ไม่ให้มีผู้เข้ามาบุกรุกทำลายเพิ่มเติม และมีการกำกับดูแลโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน”^{๓๙} เมื่อกล่าวถึงสภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในครั้งนี้ “ควรใช้มาตรการชุมชน เช่น กฎระเบียบ ข้อห้ามต่าง ๆ การประชุมชมหมู่บ้าน มีการสร้างจิตสำนึกแบบวิถีดั้งเดิม พิธีกรรมการบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ ก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่เคยทำกันมา และแนะนำว่าควรให้หน่วยงานภาครัฐเข้าไปสืบค้นข้อมูลที่ถูกต้องในพื้นที่จริงตามบริบทต่าง ๆ”^{๔๐} “ป่าชุมชนมีกันเกือบทุกหมู่บ้านในจังหวัดน่าน มีการปลูกจิตสำนึกรักษাপ่ามาโดยตลอด แต่ระยะหลังๆ เจ้าหน้าที่ได้ใช้กฎหมายอย่างเข้มข้นขึ้นจากมาตรการที่มีอยู่จากหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ไม่ให้การยอมรับในความหมายของคำว่าป่าชุมชน เพราะป่าชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและป่าสงวนแห่งชาติ”^{๔๑} และมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวอีกว่า “สภาพทั่วไปของการจัดการป่าชุมชนเป็นการจัดการแบบบูรณาการโดยเน้นความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งเยาวชน ผู้นำชุมชนและกลุ่มชาวบ้าน รวมทั้งภาครัฐ”^{๔๒}

สัมภาษณ์จากกลุ่มผู้นำชุมชนได้ให้ข้อมูลของสภาพทั่วไปของการจัดการป่าชุมชน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง ว่า “ในส่วนของจัดการป่าชุมชนยังไม่เป็นสัดส่วนเชิงพื้นที่ เพราะพื้นที่ป่าชุมชนมีอยู่กระจัดกระจายไม่ได้อยู่เป็นป่าผืนเดียวกันทั้งหมด ชุมชนในพื้นที่ก็ไม่ได้บังคับใช้ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ของป่าชุมชนอย่างเข้มข้นเท่าที่ควร และชุมชนยังไม่มีมารวมกลุ่มมาจัดการป่าชุมชน

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายสาวท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายประวิตร ก้อนบาง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมโชติ, เจ้าคณะอำเภอทุ่งช้าง-เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์นันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอสันติสุขกิตติมศักดิ์ จังหวัดน่าน, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระสมุห์ธีรวัฒน์ ธีรวิพัฒน์, เจ้าสำนักสงฆ์บ้านห้วยยาง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

อย่างจริงจัง”^{๔๓} สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลักสำคัญกล่าวว่า “ชุมชนจัดการพื้นที่ป่าชุมชนในเชิงอนุรักษ์แบบพึ่งพาอาศัย คนอาศัยป่า ป่าอาศัยคน และยึดวิถีชีวิตดั้งเดิมเป็นหลัก มีการรณรงค์ให้ปลูกป่าเสริม เป็นต้น”^{๔๔} และผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า “ชุมชนได้กำหนดกฎระเบียบและข้อตกลงไว้ มีการห้ามล่าสัตว์และตัดไม้ เพื่อการอนุรักษ์และรักษาเพื่อใช้ในหมู่บ้าน”^{๔๕} ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นต่อการจัดการป่าชุมชนในภาพรวมว่า “ควรมีการจัดการตามกฎหมายกติกาของชุมชนและอนุโลมให้ใช้ประโยชน์ได้ตามความเหมาะสมตามลักษณะของพื้นที่ป่าที่มี ๒ ลักษณะคือ ป่าหน้าหมู่บ้าน และป่าที่ขึ้นทะเบียนกับกรมป่าไม้”^{๔๖}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในส่วนของตัวแทนภาครัฐ ถึงสภาพทั่วไปของการจัดการป่าชุมชนว่าควรเป็นอย่างไร ได้มีข้อมูลแตกต่างกันออกไป ดังนี้ “การไม่ยอมรับของทางราชการทำให้เกิดความขัดแย้ง จึงเสนอแนะว่ารัฐควรกันเขตป่าออกจากป่าสงวน การจัดการป่าชุมชน ควรใช้หลักรัฐศาสตร์ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น”^{๔๗} สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ควรสร้างจิตสำนึกหวงแหนป่า ความเป็นเจ้าของร่วมกันของชุมชน แก้ไขกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อจัดการผลประโยชน์ให้เกิดผลสูงสุดแก่ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่มีจิตใจรักป่า เป็นป่าของชุมชนเพิ่มและทดแทนคืนให้กับป่า”^{๔๘} สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่งยังไม่ชัดเจนในเรื่องขอบเขตพื้นที่ ควรให้ป่าพื้นที่ตนเองมากกว่าจะไปดำเนินการ ตามแต่ชุมชนเห็นควร”^{๔๙} และสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ให้ทัศนะว่า “ควรมีการจัดการป่าชุมชนแบบปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ และมีกิจกรรมปลูกป่าเสริมบางครั้ง ตามงบประมาณของรัฐ”^{๕๐}

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายประวิตร ก้อนบาง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางภควดี เสียงหวาน, กำนัน ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายสำรวย ผัดผล, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจิ่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ พัฒนใหญ่ยิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดน่าน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายภูเบศ พุฒิรัตนพร, นายอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นางชนานาถ ศิริเดชากิจ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายมานพ อินททำ, พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ นน. ๑๔ ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในภาคประชาชน ถึงสภาพทั่วไปของการจัดการป่าชุมชนว่าควรเป็นแบบใดนั้น มีผู้ให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างกันว่า “ให้มีการจัดการป่าชุมชน ตามกฎกติกาของชุมชน และบริบทของแต่ละพื้นที่ มีขอบเขตพื้นที่ของป่าชุมชนที่ชัดเจน มีคณะกรรมการของชุมชนจัดตั้งกฎระเบียบ มีกลไกและแผนการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ชัดเจน”^{๕๑} สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ให้ความเห็นว่า “การจัดการป่าชุมชนโดยให้มีการกันแนวตามที่ทำกินเดิมไปก่อน และให้มีหน่วยงานภาครัฐมาฝั่งหลักปักแนวเป็นที่ชัดเจน ชุมชนรับรู้รับทราบ”^{๕๒} การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นที่แตกต่างได้กล่าวว่า “สภาพทั่วไปของการจัดการป่าชุมชนในอดีตว่า แต่เดิมชุมชนทำกินตามพื้นที่ป่าของใครของมัน แต่มาภายหลังก็ยกพื้นที่ให้หน่วยงานรัฐไป ปัจจุบันทางทหารก็เข้ามายึดคืนพื้นที่ไปจำนวนมาก”^{๕๓} มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวเพิ่มเติมในเรื่องสภาพการจัดการป่าชุมชนว่า “ควรให้ชาวบ้านช่วยดูแลรักษาตัวเอง หากจะทำประโยชน์ควรจะมีการทำประชาพิจารณ์พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าและรักษาไว้ ให้หาอาหารจากป่าได้ ด้วยการดูแลรักษาป่าร่วมกัน”^{๕๔}

ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง อันเป็นหลักการประเพณีปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา ทั้งทางกาย วาจา และใจ ต่อกัน อย่างเต็มใจทั้ง ต่อหน้าและลับหลัง รวมทั้งการแบ่งปันเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ชุมชนก็ประเพณีตนตามกฎระเบียบข้อบังคับของป่าชุมชนเป็นอย่างดี และมีความเห็นชอบร่วมกัน ด้วยการยอมรับเหตุผล ความคิดเห็นที่แตกต่างด้วยใจที่เป็นธรรม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ตามที่ได้สอบถามมาปรากฏว่า “การอะลุ่มอล่วยแก่กัน อาจจะใช้เวลาพอสมควรในการจัดการ มีการประนีประนอมกันบ้างก็จะดี ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ควรมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน และปฏิบัติตามกฎระเบียบ”^{๕๕} สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่กล่าวว่า “เราต้องเป็นต้นแบบด้านผู้นำทางจิตวิญญาณไม่ทำตัวให้มัวหมองเกี่ยวข้องกับอบายมุข ให้โอกาสคนที่กล้าแสดงออกในทางที่ดีกว่าใช้หลักธรรมชักนำอันนำมาปลูกจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมรอบข้างยกย่องผู้ที่ได้รับความสำเร็จ ทำประโยชน์ต้องออกมาจากใจคิดทำดี มีประโยชน์ต่อผู้อื่นและไม่สร้างความเดือดร้อนให้

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางพิมลพรรณ สกิตรัมย์, ผู้จัดการมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายสม ศรีวิชัย, ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายเพิ่ม สมทา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ สมพรหม, ประธานเหมืองฝาย บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมโชติ, เจ้าคณะอำเภอทุ่งช้าง-เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ผู้อื่นแบ่งปันโอกาสแบ่งปันสิ่งของบอกต่อสิ่งที่ทำดีแล้ว จัดสถานที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน ตั้งมั่นให้อยู่ในศีล ๕ ประพฤติตนให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ในการสร้างความสัมพันธ์นั้นต้องเอาใจเขามาใส่ใจเรา”^{๕๖}

จากการสัมภาษณ์สภาพทั่วไปด้านความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ทุกฝ่ายร่วมกันหาทางออก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวเสริมอีกว่า “มีการพูดคุยกันในเบื้องต้น เป็นข้อตกลงระหว่างผู้นำด้วยความนับถือกัน ตามหลักสากลทั่วไป ตามกฎระเบียบของชุมชนที่วางไว้ มีการกล่าววาจาตักเตือนกันด้วยความหวังดี มีการใช้หลักคุณธรรมในการพูดคุย ไกล่เกลี่ย เพื่อสร้างความสัมพันธ์และทำความเข้าใจในการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ โดยยึดผลประโยชน์ของชาวบ้านเป็นที่ตั้ง เป็นไปเพื่อความเสมอภาค ในการใช้ประโยชน์จากผลผลิตของป่าชุมชน มีการแบ่งปันสิ่งที่เป็นประโยชน์จากการเกิดขึ้นของป่า มีการให้ความร่วมมือกับชุมชน และชุมชนมีกิจกรรมที่ไม่ผิดต่างไปจากกฎระเบียบปฏิบัติ มีความเห็นพ้องตรงกันในเรื่องการจัดการป่าชุมชน”^{๕๗} มีความเห็นเพิ่มเติมเพื่อนำมาใช้ในเชิงปฏิบัติ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า “การที่เราได้กำหนดกฎเกณฑ์ของป่าชุมชน ต้องยึดชุมชนเป็นหลัก หาข้อบัญญัติที่ชัดเจน ทำเป็นลายลักษณ์อักษรจึงจะสร้างสัมพันธ์อย่างเป็นรูปแบบได้ เมื่อมีการละเมิดทำลายให้เสื่อมสภาพควรมีบทลงโทษ”^{๕๘} และผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านได้กล่าวว่า “ด้านความสัมพันธ์กับรัฐชาวบ้านก็ให้ความเคารพนับถือผู้นำชุมชน มีการกล่าววาจาเป็นไปในทางที่สุภาพ มีการอะลุ่มอล่วยกัน มีความปรารถนาดี อยากให้ชาวบ้านมีที่ทำกินและทำเกษตรกรรม เลี้ยงชีพได้ ผลผลิตได้แบ่งปันสู่ชุมชนอยู่เสมอและ การใช้ผลผลิตก็เกื้อกูลแบ่งปันซึ่งกันและกันอยู่ มีการละเมิดข้อบังคับบางอย่างบ้างแต่ก็เพื่อดำรงชีพในชีวิตประจำวันเท่านั้น มีการกระทบกระทั่งในความคิดเห็นที่ต่างกันอยู่แต่ก็มีการเจรจาพูดคุย อะลุ่มอล่วยกันตามความเหมาะสม มีการตักเตือนพูดคุย”^{๕๙}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวถึง สาเหตุของความสัมพันธ์ที่เกิดความขัดแย้งว่า “เพื่อดำเนินการให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของข้อบังคับองค์การบริหารส่วนตำบล เรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลและร่วมกับคณะกรรมการจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านและคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติ

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระสมุห์ธีรวัฒน์ ธีรวิฑฒโน, เจ้าสำนักสงฆ์บ้านห้วยยาง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายสาวท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายภูเบศ พุฒิรัตนพร, นายอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายสม ศรีวิชัย, ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

และสิ่งแวดล้อมตำบลดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริง เกี่ยวกับปัญหาที่สมาชิกหรือผู้ที่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัตินี้ ไม่สามารถที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติได้ จัดประชุมเพื่อหามาตรการหรือวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นดังกล่าว ตลอดถึงดำเนินการเพื่อเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อเท็จจริงหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เพื่อให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของข้อบัญญัติ”^{๖๐} “ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามข้อบัญญัติให้คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านดำเนินการพิจารณาข้อพิพาทก่อน”^{๖๑} แต่หากไม่สามารถดำเนินการตกลงกันได้ “ให้เสนอเรื่องให้คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลเป็นผู้พิจารณาดำเนินการแสวงหาวิธีการและมาตรการเพื่อระงับยับยั้งข้อพิพาทด้วยวิธีการตามแนวทางสันติวิธี ตั้งอยู่บนหลักเมตตาธรรม หลักธรรมาภิบาลและความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน”^{๖๒}

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า“ทุกวันนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็น ในสังคมประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกติกาสูงสุดของประเทศสะท้อนเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจน รวมถึงการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการสร้างความสัมพันธ์ ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีกฎหมายหลายฉบับประกันสิทธิของประชาชน ด้านการมีส่วนร่วมและกำหนดหน้าที่ของภาครัฐในการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากนั้น แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการยังกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจหรือเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้”^{๖๓} ป่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรป่าไม้ที่มีความสำคัญกับความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ มาช้านานเป็นแหล่งอาหารที่มั่นคง และมีความหลากหลายทางชีวภาพ จึงทำให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาศึกษาหาข้อมูลทั้งในเชิงปฏิบัติการ เชิงนโยบาย เชิงวิชาการ ที่จะนำองค์ความรู้ต่างๆ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อป่าชุมชน และต่อยอดองค์รวมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตน อีกทั้งการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งจะมี

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายประวิตร ก้อนบาง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายมานพ อินท่า, พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ นน. ๑๔ ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายสำรวย ผัดผล, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจาง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

ผลให้เกิดการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืนไม่คล้อยตามนโยบายของภาครัฐในแต่ละยุคสมัยมีจุดยืนที่มั่นคงไปตามกฎเกณฑ์ที่ท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดไว้เป็นหลัก

๓.๖ สภาพทั่วไปด้านอุปสรรคการใช้ประโยชน์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชนในเขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ด้านอุปสรรคการใช้ประโยชน์และได้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความคิดเห็นถึงสภาพทั่วไปด้านอุปสรรค ดังนี้

๓.๖.๑ สภาพทั่วไปด้านอุปสรรค

พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในป่าไปอย่างฟุ่มเฟือย ถึงแม้ว่าจะมีการตั้งกฎกติกาของชุมชนบังคับใช้ แต่ยังพบว่า “มีการฝ่าฝืนกฎกติกา มีการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นบ่อย โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีอาศัยอยู่ในชุมชน จะใช้ช่องทางกฎหมาย จ้างจ้องพื้นที่ หาประโยชน์เฉพาะตนและกลุ่มของตน โดยใช้อำนาจจากตำแหน่งหน้าที่ในอดีต มาครอบครองพื้นที่ป่าบางส่วน”^{๖๔} ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวอีกว่า “การไม่มีกฎหมายรองรับการใช้ประโยชน์ มีกฎกติกาและข้อตกลงของชุมชนที่ไม่เข้มงวด การพัฒนาป่าชุมชน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ควบคู่กับการพัฒนาชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ด้วยการสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพืชสมุนไพร ยังคงเป็นไปได้ยาก เพราะปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน พบปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง”^{๖๕}

๓.๖.๒ สภาพอุปสรรคด้านพื้นที่

ด้วยสาเหตุที่ว่า ชุมชนมีการขยายตัว ร่วมกับภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และการติดต่อค้าขายทางชายแดนมากขึ้น ทำให้อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นที่น่าสนใจสำหรับการทำธุรกิจการค้าและการซื้อขายที่ดินอย่างกว้างขวางจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “มีนายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดินและออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน โดยใช้ช่องทางผิดกฎหมายเพื่อครอบครองที่ดินป่าชุมชนบางส่วน ประกอบกับกระแสการย้ายชุมชนของชนเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวน ให้ออกมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ป่าชุมชน ชาวบ้านมีความวิตกว่าจะต้องยกพื้นที่ป่าชุมชน

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายประวิตร ก้อนบาง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

แห่งนี้ให้กับทางการ เพื่อจัดตั้งหมู่บ้านสำหรับชนเผ่าที่ย้ายถิ่นออกมาจากป่าสงวน อย่างไรก็ตาม ทุกๆ ปี จะมีการสูญเสียพื้นที่ป่าชุมชน ที่เกิดจากการบุกรุกพื้นที่โดยรอบ การแผ้วถางเพื่อทำไร่อีกด้วย”^{๖๖}

๓.๖.๓ สภาพอุปสรรคด้านบุคลากร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวว่า “คณะกรรมการของหมู่บ้านและบุคลากรที่ดูแลจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ยังไม่ให้ความสำคัญกับผืนป่าแห่งนี้เต็มที่ ขาดการดำเนินงานเชื่อมประสานกับภาครัฐ ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ในการตรวจตราพื้นที่ ยังไม่มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับชุมชนที่ชัดเจน ขาดการบริหารจัดการในการประชุม ปรึกษาหารือ ประสานภารกิจร่วมกัน เพื่อพัฒนาหรือดูแลจัดการให้เป็นรูปธรรม”^{๖๗}

๓.๖.๔ สภาพอุปสรรคด้านกฎกติกาและกฎหมาย

ปัจจุบันพระราชบัญญัติป่าชุมชนยังไม่สมบูรณ์ และยังไม่มีการบังคับใช้ตามกฎหมาย การจัดการป่าชุมชน ดำเนินไปตามกฎกติกาของแต่ละชุมชนนั้นๆ แตกต่างกันไป ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง มีกฎกติกาที่เน้นเรื่องการอนุรักษ์สัตว์ป่า โดยการห้ามล่าสัตว์ และห้ามตัดต้นไม้ใหญ่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี วิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ที่ยังคงพึ่งพาอาศัยป่าในการดำรงชีพ เพราะปัญหาภาระที่ต้องหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ทำให้พื้นที่ป่าชุมชนบางส่วนเสื่อมโทรมไปและยังไม่มีมีการวางแผนพัฒนาป่าชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากกฎหมายของพื้นที่ที่ยังไม่ชัดเจน”^{๖๘}

การกำหนดนโยบายหรือแผนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาต่อไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ถือเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาที่ต้องเริ่มจากฐานล่างที่เป็นฐานสำคัญของประเทศ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหมาะสมที่จะเป็นองค์กรหลักในการเสริมสร้างสมานฉันท์ในพื้นที่ และควรมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการคือ

๑) การเป็นองค์กรที่มีความรับผิดชอบตามกรอบกฎหมายที่มีความใกล้ชิดกับปัญหา

๒) การเป็นองค์กรที่มีความรับผิดชอบทางการเมืองที่จะต้องดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมถึงการตอบสนองปัญหาของประชาชนอย่างรวดเร็ว

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายสม ศรีวิชัย, ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายมานพ อินท่า, พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ นน. ๑๔ ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดน่าน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

๓) การเป็นองค์กรที่มีความรับผิดชอบทางสังคมเพราะผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นล้วนมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “หากมีความต้องการการยกระดับชุมชนท้องถิ่นจึงต้องปลูกฝังให้ประชาชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่เป็นอันดับแรก และทำอย่างไรจะให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของท้องถิ่นและเจ้าของประเทศชาติ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาอุปสรรค เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการทำแผนชุมชน และการตรวจสอบท้องถิ่นให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่”^{๖๙} องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความเหมาะสมที่สามารถทำหน้าที่เป็นหน่วยงานในการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น สิ่งสำคัญและจำเป็นต้องทำคือ การกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนได้ตระหนักว่าตนเองเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ รวมทั้งสร้างจิตสำนึกซึ่งหากได้ปลูกฝังจิตสำนึกให้กับประชาชนแล้ว ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาชนรับรู้ถึงภาระหน้าที่ของตนที่มีต่อส่วนรวม อันจะนำไปสู่การกระตุ้นเตือนให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกๆกระบวนการแก้ไขปัญหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การแก้ไขปัญหาที่ได้ผลดีที่สุดคือ การให้ทุกคนเรียนรู้การเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของและร่วมรับผลประโยชน์ทางจิตวิทยาสังคมเรียกพลั้งดังกล่าวว่า พลังอำนาจ เป็นพลังของบุคคลที่มีอำนาจที่จะควบคุมชีวิตของตนเองเป็นความสามารถในการทำนายควบคุมและมีส่วนร่วมกับสิ่งแวดล้อมและทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมขึ้นและสำหรับชุมชนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกันมีวิถีชีวิตเดียวกันมีความร่วมมือร่วมใจสร้างประโยชน์และควบคุมสมาชิกในชุมชนที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากรแล้วส่งผลดีต่อชุมชน”^{๗๐}

๓.๖.๕ สภาพอุปสรรคด้านการจัดการป่าชุมชน

ประชาชนในชุมชนยังมีความเห็นว่าการจัดการป่าชุมชน รัฐยังมีบทบาทและอิทธิพลต่อการจัดการป่าชุมชนอยู่มาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาดำเนินการเรื่องป่าชุมชนร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชนบางกลุ่มซึ่งขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในขณะเดียวกันประชาชนในชุมชนกลับต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับสูงสุดนั้น ก็คือการควบคุมโดยประชาชน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ประชาชนในชุมชนต้องการเข้ามามีบทบาทในการควบคุมการทำงานการตรวจสอบการทำงานของคณะทำงานในการจัดการป่าชุมชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายของภาครัฐต่อไปว่าจะกระจายอำนาจในการดูแลจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติใน

^{๖๙} สัมภาษณ์ นายประวิตร ก้อนบาง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์นันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอสันติสุขกิตติมศักดิ์ จังหวัดน่าน, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ท้องถิ่นให้ชุมชนดูแลอย่างแท้จริงหรือไม่ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนหน่วยงานในระดับท้องถิ่นยังไม่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ควรหรือแม้กระทั่งหน่วยงานภาครัฐก็ให้การสนับสนุนการจัดการป่าชุมชนของชุมชนเป็นครั้งคราวการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในหลายแห่งได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันสร้างกิจกรรมในการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมปลูกป่าในวันสำคัญ เช่น วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น”^{๗๑}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน คือการขาดความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าชุมชน การบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า จากประชาชนในชุมชนเอง และคนต่างถิ่น รวมถึงกลุ่มผู้มีอิทธิพล ไม่เข้าใจถึงบทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อชุมชน ไม่เข้าใจกฎระเบียบข้อบังคับของป่าชุมชน การที่คนในชุมชนมีภาระหน้าที่ในการทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จึงเป็นข้ออ้างในการที่ไม่มีเวลาร่วมกันรักษาทรัพยากรของชุมชน บทบาทของคณะกรรมการที่ดูแลป่าชุมชนยังไม่เข้มแข็งและการดูแลยังไม่ทั่วถึง การประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ในชุมชนยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ บทบาทของผู้นำท้องถิ่นยังให้ความสำคัญกับป่าชุมชนน้อย การจัดสรรงบประมาณทั้งจากหน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐยังไม่เพียงพอที่ชุมชนจะดำเนินกิจกรรมต่างๆ”^{๗๒} และสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ประชาชนในชุมชนเห็นว่าการจัดการป่าชุมชนยังเป็นการควบคุมโดยภาครัฐทั้งหมด ประชาชนเพียงแคร์รับรู้ รับทราบ ในกระบวนการจัดการป่าชุมชน ซึ่งกลุ่มบุคคลบางกลุ่มในชุมชนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดำเนินการแทนประชาชนในชุมชนทั้งหมด ในขณะที่บางกลุ่มในชุมชนไม่เห็นด้วยในบางกระบวนการ แต่ก็ยังนิ่งเฉยไม่แสดงออกถึงการปฏิเสธกระบวนการดังกล่าว ซึ่งประเด็นกลับกลายเป็นปัญหาระยะยาวในชุมชนเอง ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ประชาชนในชุมชนที่จะร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์ของประชาชนในชุมชนอย่างยั่งยืน”^{๗๓}

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวถึงสิ่งที่ชุมชนต้องการว่า “ประเด็นสำคัญที่ชุมชนอยากให้มีการพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นสนับสนุนพันธุ์ไม้ กล้าไม้จากหน่วยงานของรัฐ การรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของป่าชุมชนที่มีต่อชุมชน

^{๗๑} สัมภาษณ์ นายสม ศรีวิชัย, ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอู้งช้าง จังหวัดน่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นางกวดดี เสี่ยงหวาน, กำนัน ตำบลทุ่งช้าง อำเภอู้งช้าง จังหวัดน่าน, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอู้งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

การจัดทำปายประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จะมีขึ้น การสร้างจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน การจัดการผู้บุกรุกพื้นที่ป่าอย่างจริงจัง การตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าชุมชน เพื่อชี้เบาะแสผู้บุกรุกป่า การจับกุมผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า การบังคับใช้กฎระเบียบข้อบังคับอย่างจริงจังและทั่วถึง หน่วยงานภาครัฐมาให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ สุดท้ายการพัฒนาป่าชุมชนก็เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน”^{๗๔} ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การแจ้งข้อมูลข่าวสารในชุมชน ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเดินเข้าหาตามบ้านโดยตรงเพื่อแจ้งข่าวสารต่างๆ และโดยพื้นฐานที่ชุมชนเองก็มีลักษณะการอยู่อาศัยเป็นเครือญาติกัน จึงเป็นการง่ายที่การขอความร่วมมือ การแจ้งข่าวสารต่างๆ จะถึงผู้รับสารอย่างถูกต้องและทันทั่วถึง”^{๗๕} และผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวอีกว่า “การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตามและการประเมินผลตามนโยบาย แผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ”^{๗๖}

สรุปได้ว่า สภาพทั่วไปด้านอุปสรรคการใช้ประโยชน์จากการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารจัดการที่มีผลกระทบเกิดข้อขัดแย้งและพิพาทของภาครัฐนั้น ต้องดำเนินการทำงานสอดคล้องประสานกัน ร่วมมือกัน เป็นเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการแบ่งปันข้อมูล ร่วมมือกันทั้งทางนโยบาย และการดำเนินงาน การอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับประชาชนท้องถิ่นให้รู้ถึงวิธีการในการใช้ กระบวนการขั้นตอนในการทำงาน และระบบต่างๆ ของทรัพยากร เครื่องมือเครื่องจักร รวมทั้งการประสานกันในทุกๆ ภาคส่วน หมายถึง การประสานงาน ความร่วมมือ และมีองค์ประกอบที่สำคัญของหลักธรรมาภิบาล ในขณะเดียวกันประชาชนในชุมชนต้องการมีบทบาทในการควบคุม ในการจัดการป่าชุมชนโดยประชาชนอย่างใกล้ชิดจึงจะข้ามพ้นอุปสรรคการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนไปได้

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระสมุห์ธีรวัฒน์ ธีรวิพัฒน์, เจ้าสำนักสงฆ์บ้านห้วยยาง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายสวาท ศรีวิชัย, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายสม ศรีวิชัย, ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

๓.๗ สรุปสภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน

การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน ภาครัฐมีนโยบายการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน โดยการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ ดำเนินการประสานงานกลุ่มชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดการประชาสัมพันธ์ ประชุม ให้ความรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน และรายละเอียดในการดำเนินงานป่าชุมชน เผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน สนับสนุนโครงการพระราชดำริ ส่งเสริมอาชีพและสนับสนุนการจำหน่ายสินค้าเกษตร ฝึกอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ตามนโยบายการส่งเสริมจัดการชุมชนให้อยู่ร่วมกับป่าในการแก้ปัญหาของคนในพื้นที่ ด้วยการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชนให้ชัดเจน โดยอาศัยมาตรการการบริหารจัดการ มาตรการทางสังคมจิตวิทยา การผ่อนผันให้ผู้ยากไร้ จัดสรรที่ทำกิน โดยไม่ต้องเป็นกรรมสิทธิ์ แต่รับรองสิทธิร่วมในการจัดการที่ดินของชุมชน แก้ปัญหาของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยการจัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐให้ชัดเจน ด้วยเทคโนโลยีภาพถ่ายจากดาวเทียม พิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินในเขตที่ดินรัฐ จากหลักฐานเอกสารสิทธิต่างๆ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนจากโครงการส่งเสริมอาชีพพื้นที่ป่าและโครงการปลูกป่า ขยายพื้นที่ป่าชุมชนจากที่ดินของเอกชนที่ยกให้เป็นที่ดินของรัฐ เพื่อประโยชน์ของชุมชน ส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่เอกชน ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชน ให้ดำเนินการตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างเต็มความสามารถส่งเสริมเกษตรกรให้มีการใช้สารเคมีที่ปลอดภัยและเหมาะสม สนับสนุนการปลูกต้นไม้ การปลูกป่าอย่างจริงจัง เช่น ธนาคารต้นไม้ ปลูกต้นไม้ใช้หนี้ มีการบังคับใช้กฎหมายกับผู้บุกรุก ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย กำหนดแนวกันชนและที่ราบเชิงเขา ให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การปลูกป่า เพื่อป้องกันภัยพิบัติ และป้องกันการบุกรุกป่า และสร้างความเข้าใจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดกิจกรรมตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับระเบียบกฎหมาย รวมทั้งการดูแล รักษาป่า พื้นที่ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ตารางที่ ๓.๒ การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน

ลำดับ	สภาพ	การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน
๑	สภาพทั่วไปด้านพื้นที่ป่าชุมชน	จัดเป็นที่ดินตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ ๔๔๑๐๒ อธิบดีกรมที่ดินออกหนังสือสำคัญฉบับนี้ เพื่อแสดงเขตของที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ประเภท พลเมืองใช้ร่วมกัน
๒	สภาพทั่วไปด้านกฎหมาย	ถือว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับ พลเมืองใช้ร่วมกัน ผู้ใดจะเข้ายึดถือครอบครอง เพื่อประโยชน์แต่

ตารางที่ ๓.๒ (ต่อ)

ลำดับ	สภาพ	การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน
		เฉพาะตนนั้นไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามที่ระเบียบและกฎหมายกำหนดไว้
๓	สภาพทั่วไปด้านประชาชน	ดั้งเดิมเป็นกลุ่มคนที่เรียกตัวเองว่าพวก“ยาง” อยู่ร่วมสมัยกับอาณาจักรสุโขทัยมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช
๔	สภาพทั่วไปด้านหน่วยงานภาครัฐ	การดูแลที่ดินสาธารณสมบัติภายใต้ระเบียบของกระทรวงมหาดไทย การคุ้มครองที่สาธารณประโยชน์ การขอใช้ที่สาธารณประโยชน์ การจัดตั้งป่าชุมชน
๕	สภาพทั่วไปด้านความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับภาครัฐ	ยังคงไม่เกิดความสนใจในการพูดคุยพบปะกัน ชาวบ้านยังคงไม่ต้องการให้ทางราชการเข้ามามีบทบาทหรือทำกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ป่าชุมชน
๖	สภาพทั่วไปด้านอุปสรรคการใช้ประโยชน์	มีการฝ่าฝืนกฎกติกา มีการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นบ่อย โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชน จะใช้ช่องทางกฎหมาย จ้างจ้องพื้นที่ หาประโยชน์เฉพาะตนและกลุ่มของตน
๗	สรุปสภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน	ภาครัฐมีนโยบายการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน โดยการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ ดำเนินการประสานงานกลุ่มชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดการประชาสัมพันธ์ ประชุม ให้ความรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน